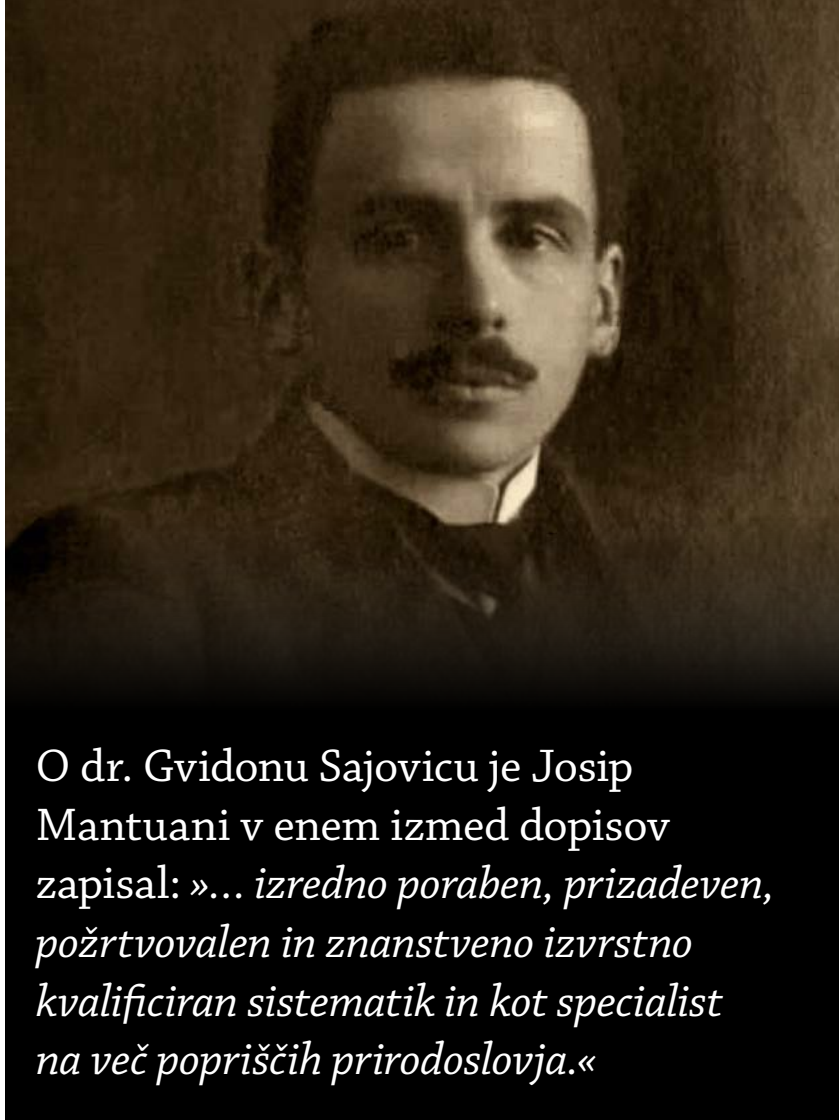

GVIDON SAJOVIC

RAZGLEDANI KRANJSKI NARAVOSLOVEC

// Matija Križnar

O dr. Gvidonu Sajovicu je Josip Mantuani v enem izmed dopisov zapisal: *»... izredno poraben, prizadeven, požrtvovalen in znanstveno izvrstno kvalificiran sistematik in kot specialist na več popriščih prirodošlovja.«*

Prizadeven, požrtvovalen in znanstveno izvrstno kvalificiran sistematik in naravoslovec
DR. GVIDON SAJOVIC
(1883–1920)

vir: Digitalna knjižnica Slovenije

Gvidon Sajovic se je rodil 14. avgusta 1883 v premožni trgovski družini v Kranju. Že v rani mladosti mu je ljubezen do narave vcepil oče Ferdinand, ki je bil lovec. Podobno pa je Gvidona za naravo navdušil tudi sovaščan Ivan Cof, znani kranjski sodomerec ter tudi strasten lovec in preparator živali. Svojo mladost je Gvidon preživel v rojstnem mestu. Kot mladostnika ga je zaznamovala hujša poškodba, kar je starša še bolj spodbudilo k skrbi zanj in za njegovo vedno slabotno zdravje. Iz mladostniške vzgoje je Gvidon izšel kot požrtvovalen in žilavo delaven, iskreno domoljuben človek in idealist, kar mu je pomagalo premagati marsikaj.

Osnovnošolske in srednješolske obveznosti je Gvidon Sajovic opravil v Kranju leta 1902. Še istega leta se je vpisal kot slušatelj prirodošlovja na Dunajsko univerzo, kjer je že maja 1906 zagovarjal doktorat. Le nekaj tednov po doktoratu je bil nameščen kot učitelj v takratni novomeški gimnaziji. V tistem času je opravil tudi strokovni izpit iz prirodošlovja ter nato še iz matematike in fizike. V začetku leta 1907 je bil začasno nameščen na Ljubljansko realko, kjer je ostal tri leta. Kot začasni gimnazijski učitelj pa je bil konec septembra 1910 premeščen na II. Državno gimnazijo v Ljubljani in je službo učitelja, podobno kot druge, opravljal vzorno in uspešno.

OD UČITELJA DO NARAVOSLOVNEGA MUZEALCA

V prvih letih 20. stoletja v takratnem Deželnem muzeju za Kranjsko – Rudolfinumu ni bilo v muzeju nobenega naravoslovca. To vrzel so skušali zapolniti z Gvidonom Sajovicem, ki je kot prostovoljec marca leta 1907 pričel z delom. Po navodilih deželnega odbora je lahko delal le eno uro na dan in šest dni v tednu (običajno je bila nedelja prosta). Toda Sajovica kot delavnega naravoslovca ta omejitve ni ustavila in opravil je veliko več delovnih ur. Že prvo leto je v muzeju uredil Robičevo zbirko mehkužcev, del herbarijskih zbirk in zbirk modelov sadja. O delu na naravoslovnih zbirkah je Sajovic pisal v letnih poročilih (med letoma 1910 do 1916). V njih je zabeležil tudi vse muzejske pridobitve, od ornitoloških in drugih zooloških, geoloških, entomoloških do botaničnih primerkov. Muzejsko naravoslovje je bilo še posebno oteženo v medvojnem času, kar priča njegov zapis: *»Izostale so vse večje preureditve, znanstvene ekskurzije in nekatera potrebna preparatorjeva dela, tako n. pr. smo morali zavreči vse manjše ptice in sesalce, ki bi jih nagatili muzejski preparator ...«*.

V predvojnem času je pomoč našel v drugem muzejskem »naravoslovcu« Franu Dobovšku, ki je bil sicer tudi muzejski preparator in fotograf. Skupaj sta opravila tudi nekaj terenskih ekskurzij, ko sta lovila in zbirala dnevne in nočne metulje ter druge žuželke. Kako »uspešni« so bili ti entomološki tereni, Sajovic lepo zapiše v enem izmed poročil: *»Skupni lov znaša: 52 vrst v 127 kosih.«* Naravoslovno delovanje Gvidona Sajovica pa ni bilo omejeno zgolj na entomologijo, marveč so ga zanimale tudi ornitologija, geologija in zoologija, predvsem herpetologija. V geološkem pogledu je izmenjal nekaj pisem s prizanim zagrebškima geologoma Mijo Kišpatićem in Franom Tućanom. Leta 1913, ko so jamarji v jami »pri Glažuti« na Kočevskem našli kosti losov, jih je Sajovic pregledal in nekaj kosti poslal priznanemu paleontologu Otheniu Abelu na Dunaj.

ORNITOLOŠKA UDEJSTVOVANJA

Podobno se je srečeval tudi z ornitologijo, ko je prek darovalcev v muzej pridobil veliko uharico (*Bubo*

bubo), ki jo je podaril kranjski tovarnar Ivan Rakovec. Za muzejsko zbirko pa je s prošnjo dobil tudi redkega »bastarda« ruševca (*Lyrurus tetrix*) in divjega petelina (*Tetrao urogallus*), ki ga je uplenil posestnik Franc Klemenc iz Rakovnika pri Medvodah.

V poročilih (za leto 1915) je Sajovic med kupljenimi primerki v ospredje postavil tudi samca redke močvirske uharice (*Asio flammeus*), ki je bil ustreljen 26. februarja 1915 pri Hujah, danes predelu Kranja. Poleg zapiše: »Prvi v višje ležeči gorenjski pokrajini opazovani eksemplar.«

Muzej je ornitološko zbirko v Sajovičevem času obogatil tudi z nekaterimi eksotičnimi pticami, ki jih je podaril Janko Kersnik, takratni ravnatelj Kmetijske posojilnice v Ljubljani. Med podarjenimi pticami so zanimive rajska vdovica (*Vidua paradisaea*), afriški srebrnokljunček (*Lonchura cantans*), atlaška vdovica (*Vidua chalybeata ultramarina*) ter nekatere druge ptice iz Afrike in Azije.

Med redkimi primerki sesalcev, ki jih je zbral Gvidon Sajovic, je tudi ta **LOBANJA LISICE** (*Vulpes vulpes*) iz okolice Nakla. Primerke hranijo v zbirki sesalcev Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

foto: David Kunc

Iz njegovih poročil o pridobljenih pticah pa izvemo tudi za Janka Ponebška in kasnejšega muzejskega preparatorja Viktorja Herforta. Oba omenjena sta v ornitološki muzejski fond prispevala veliko ptic, kot so primerki kobilarja (*Oriolus oriolus*) z Dolenjske ter krivokljuna (*Loxia curvirostra*) iz okolice Litije. Sajovic je na terenih opazoval ptice in beležil predvsem redke vrste. V tistem času so bili njegovi zapisi edina ornitološka »baza« ptic v Sloveniji.

»VARUH PLAZILCEV«

Velika Sajovičeva »ljubezen« so bili plazilci, morebiti celo po sili razmer, saj so se prav v predvojnih letih na Kranjskem ukvarjali s tako imenovanim »kačjim lovom«. Nepregledna množica ubitih in nato v muzej poslanih kačjih glav je Sajovica gotovo močno zaposlovala, kar kažejo tudi sistematični sezname ulovov. Kasneje je Gvidon Sajovic celo predaval o kačah (celo za šole in vojsko), saj je želel javnost ozaveščati o problemu ubijanja kač in celo izdal slikovne ključe za ločevanje strupenjač od ne-

strupenjač. Sodeloval je tudi s takratnimi evropskimi herpetologi, kot so Franz Werner, Georg Veith in Lorenz Müller. Malo pred prvo svetovno vojno je aktivno sodeloval pri pridobivanju nekaterih herpetoloških primerkov iz zbirke Egida Schreiberja, ki je bila shranjena v Gorici. Sajovičevo naravoslovno delovanje pa se ni končalo v muzeju, saj ga je širil tudi skozi delovanje v Muzejskem društvu in urednikovanje naravoslovnega dela društvenih publikacij.

PONOVO UTIRANJE POTI MUZEJSKEMU NARAVOSLOVJU

Gvidon Sajovic je v deželnem muzeju služboval več kot desetletje. Septembra 1916 je zapustil muzej, naravoslovni del pa je prevzela botaničarka Angela Piskernik. Kljub vsemu trudu in izjemnemu naravoslovnemu delu pa mu deželni odbor ni pripisal zasluženega naziva oziroma pravičnega plačila za njegovo delo, za kar je pisno moledoval muzejski ravnatelj Josip Mantuani. Navkljub temu lahko dr. Gvidona Sajovica štejemo med največje slovenske naravoslovce, ki so utirali pot in branili vedno bolj zapostavljeno muzejsko naravoslovje.

Kljub svoji izjemni požrtvovalnosti, vnemi in ljubezni do dela, ki ga je opravljal, pa mu je v začetku leta 1917 pričelo pešati zdravje. Uspešna operacija po večletni trdovratni bolezni je sicer kazala na okrevanje, toda 24. julija 1920 je bil zanj usoden zahrbtni meningitis. Gvidon Sajovic je pokopan v svojem rojstnem Kranju.

Za muzej je leta 1912 Gvidon Sajovic priskrbel **KRIŽANCA MED RUŠEVCEM IN KURO DIVJEGA PETELINA** (*Lyrurus tetrix* x *Tetrao urogallus*). Primerke hranijo v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

foto: Ciril Mlinar Cic

KAČJE GLAVE, zbrane v letih pred prvo svetovno vojno med t.i. »kačjim lovom«, so dodobra zaposlovale tudi Gvidona Sajovica. Primerke hranijo v herpetološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

foto: Ciril Mlinar Cic